

HELENA SKIBIŃSKA

WSP w Bydgoszczy

UCZESTNICTWO DZIECI I MŁODZIEŻY W INSTYTUCJACH EDUKACJI RÓWNOLEGŁEJ (DONIESIENIE Z BADAŃ)

1. Uwagi wstępne

Artykuł stanowi doniesienie z badań dotyczących uczestnictwa dzieci i młodzieży w instytucjach edukacji równoległej. Taki właśnie rodzaj opracowania nie obliuguje do przeprowadzenia poszerzonej dyskusji przyjętych założeń teoretycznych. Niemniej istnieje potrzeba przedstawienia pewnej liczby zasad, które stanowią podstawę do interpretacji zaprezentowanych danych empirycznych.

Pojęciem podstawowym w naszych rozważaniach jest „uczestnictwo” w działalności instytucji edukacji równoległej. Pojęcie uczestnictwa nie było w psychologii potraktowane jako termin specyficznie psychologiczny. Dopiero T. Tomaszewski (1984, s. 100) nadał temu pojęciu jasny sens psychologiczny. Uczony ten jest zdania, że uczestnictwo jest rodzajem nie tyle interakcji (wzajemnego oddziaływania), co **transakcji**. Transakcją jest interakcja w ramach danego systemu (tamże, s. 101). Kategoria pojęciowa uczestnictwa wymaga więc odejścia od paradygmatu kauzalnego i zastąpienia go paradygmatem systemowym. Tym samym analiza uczestnictwa jednostki w jakimś systemie nie dotyczy przede wszystkim poszukiwania uwarunkowań przyczynowych, lecz zdąży do wyjaśnienia wzajemnych reakcji między różnymi elementami systemu. Nie trzeba szerzej uzasadniać tezy, że przyjęte przez tego uczonego rozumienie pojęcia uczestnictwa wiąże się ściśle z jego teorią podmiotowego i zadaniowego charakteru sytuacji. Problematyce tej poświęcił pogłębione rozważania R. Ossowski (1987, s. 1–13).

Uczestnictwo człowieka w jakimś systemie (np. w działalności instytucji) może być również rozpatrywane ze względu na jego motywę. Wprowadza to nas w problem motywacji „uczestnictwa w ...”. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na dwa krańcowe wymiary motywacji uczestnictwa. Wyznaczone one są przez pojęcia: „ja tego chcę” i „ja to muszę”. W związku z tym H. Wiese i H. Joswig (1987, s. 147–160) mówią o dwóch rodzajach motywacji: **podstawowej i wtórnej**. Motywacja podstawowa wyznaczona jest przez czynnik intencjonalny, który składa się z motywów: poznawczego („coś chcieć poznać”), uczuciowego (zadowolenie, radość) i społecznego – „tworzyć coś razem z innymi” (tamże, s. 148). Motywacja wtórna wiąże się natomiast z powinnościami. Motywacja podstawowa jest istotnym warunkiem przekształcenia się wymogów w zalecenia, których cechą konstytutywną jest właśnie intencjonalność (Obuchowski, 1985, s. 250).

Uczestnictwo w działalności jakiejś instytucji oparte na motywacji podstawowej w wyżej przyjętym rozumieniu staje się warunkiem niezbędnym do przekształcenia wymagań ról związanych z tą instytucją w zadania. R. Ossowski (1987, s. 17 i nast.) fakt ten traktuje jako wskaźnik internalizacji ról społecznych.

W artykule tym zajmuję się analizą uczestnictwa dzieci i młodzieży w różnych rodzajach edukacji równoległej (Trempała, 1985). Szczególny akcent w tym opracowaniu postawiono na instytucji rodziny.

Z badań przeprowadzonych w zespole kierowanym przez E. Trempałę wynika, że procesy wychowawcze wynikłe z działalności instytucji edukacji równoległej, w przeciwieństwie

do oddziaływań edukacji szkolnej cechują się: mniejszym poziomem dyrektywności, ograniczonym stopniem obligatoryjności i protegują indywidualną aktywność jednostki. Interesujące wnioski w tej sprawie przedstawia J. Trempała (1987, s. 43).

Możemy więc powiedzieć, że uczestniczenie w działalności instytucji edukacji równoległej zakłada motywację podstawową, ale jednocześnie ją potęguje. Z tychże powodów uczestnictwo to staje się bardziej **podmiotowe** a proces wychowania przekształca się w relację **badawczą** między wychowawcą a wychowankiem (Ossowski 1987, s. 14–17). Wydaje się, że wychowanie w ramach omawianych instytucji spełnia bardziej warunki podmiotowości wychowania w rozumieniu A. Guryckiej (1979, 1980, 1985) aniżeli edukacja szkolna. W związku z podmiotowością tego rodzaju wychowania należy podkreślić jego ścisłe związki z rozwojem aktywności własnej wychowanka (por. Szewczuk, 1985, s. 13).

Nie możemy jednak zapominać o tym, że te same rodzaje instytucji edukacji równoległej przejawiają różne formy działalności, których specyfika rzutuje ostatecznie na efekty wychowawcze odpowiednich działań. Sprawą dużej wagi jest również poziom integracji różnych instytucji edukacji równoległej ze względu na preferowane cele wychowawcze, które z kolei odzwierciedlają układy wartości przyjmowane przez te instytucje. Niekiedy mogą być one sprzeczne, co w efekcie wytwarza pewną konfliktowość sytuacji wychowawczych. Problemy te nie znajdują się jednak w zakresie przedmiotu analiz tego artykułu.

2. Problematyka badawcza i metoda

2.1. Problematyka badawcza

Zakres problemów analizowanych w tym artykule jest stosunkowo wąski. Interesujemy się przede wszystkim wykorzystaniem czasu nie związanego z nauką w szkole i odrabianiem lekcji przez badane dzieci i młodzież. Analizie poddano również typowe formy wykorzystania czasu w wolne soboty, a także poddano analizie uczestnictwo dzieci i młodzieży w życiu rodziny, uznając, że ta instytucja odgrywa szczególną rolę w kształtowaniu procesów wychowawczych w warunkach edukacji równoległej.

Wszystkie postawione problemy mają charakter opisowo–diagnostyczny. W szczególności wyróżniono poniższe problemy:

1. Jak kształtuje się charakterystyka czasowa typowego dnia tygodnia i typowego tygodnia ze względu na czas przebywania w szkole oraz czas przeznaczony na odrabianie lekcji?

Stawiając ten problem usiłujemy znaleźć odpowiedź na pytanie dotyczące limitu czasu, który (poza snem) pozostaje do ewentualnej dyspozycji dzieci i młodzieży na zajęcia związane z działalnością instytucji wychowania równoległego.

2. Jakie są typowe rodzaje aktywności dzieci i młodzieży w tygodniu?
3. Jak kształtuje się wykorzystanie czasu w wolne soboty?
4. Jaki jest najbardziej charakterystyczny sposób spożywania posiłków w rodzinie?
5. Jaki jest udział dzieci i młodzieży w pracach związanych z życiem w rodzinie?

Badania referowane miały charakter pilotażowy i eksploracyjny. W związku z powyższym nie zachodziła konieczność (a nawet możliwość) sformułowania uszczegółowionych hipotez.

Analizę statystyczną przeprowadzono na poziomie elementarnym (analiza procentowa oraz porównywanie średnich arytmetycznych bez stawiania hipotez o istotności ich różnicowania ze względu np. na klasę lub płeć).

2.2. Narzędzia badawcze

Wykorzystano kwestionariusz opracowany przez R. Ossowskiego pt. „Charakterystyka własnej aktywności w szkole i poza szkołą”. Dla realizacji celów badawczych tutaj postawionych uwzględniono pierwszych 7 pytań tego kwestionariusza (por. Aneks I). Omawiane narzędzie badawcze daje szerokie możliwości wniknięcia w różne aspekty aktywności szkolnej i pozaszkolnej osób badanych.

2.3. Grupa badana

Łącznie przebadano 420 osób, tj. 210 uczniów klas III i 210 uczniów klas VII. Badania przeprowadzono w szkołach podstawowych województwa bydgoskiego i – po części – piłskiego oraz włocławskiego. Badania przeprowadzono i ukończono w 1987 roku.

3. Rezultaty badań i próba ich dyskusji

Prezentację wyników badań rozpoczynamy od analizy czasu poświęconego szkole i zajęciom szkolnym, by uzyskać dane o rezerwie czasowej, którą można ewentualnie wykorzystać na uczestnictwo w działalności instytucji edukacji równoległej. Odpowiednie dane zamieszczono w Tab. 1. Obejmuje ona kalkulację czasową typowego dnia tygodnia oraz typowego tygodnia.

Na zajęcia w szkole i odrabianie lekcji dzieci klas IV przeznaczają w ciągu dnia 6,5 godz., a młodzież klas VII – 8,1 godz. W analogicznej proporcji pozostają dane dotyczące typowego tygodnia. Analizując wypowiedzi zauważono jakby dwa „style” określania czasu w odniesieniu do typowego tygodnia. Część uczniów przemnażała dane z typowego dnia przez 5, a część uczniów kierowała się intuicyjnym wyczuciem. Być może w tym drugim przypadku mamy do czynienia z jakąś formą projekcji.

Dodając do podanych godzin po (średnio biorąc) 8 godz. snu otrzymujemy dane, które mówią o tym, że na pozostałą działalność dzieci klas III dysponują 9,5 godz., a młodzież klas VII – 7,9 godz. Uzyskana „rezerwa” czasowa nie mówi jeszcze o tym, czy może być ona w pełni wykorzystana na czynności motywowane przez czynnik intencjonalny („ja tego chcę”). Przecież szereg czynności (np. wykonywanych w domu) może być pojmowana w kategoriach przymusu i obowiązków.

Większej liczby danych dostarcza analiza rodzajów aktywności własnej w tygodniu (Tab. 2). Obie badane grupy najwięcej czasu przeznaczają na naukę w szkole. Na drugim miejscu u dzieci klas III plasuje się zabawa i obcowanie z kolegami, a u uczniów klas VII – formy aktywności bardziej zindywidualizowane (pyt. 3). Na trzecim miejscu w obydwu grupach znajdują się wspólne zajęcia z rodzicami, a na miejscu czwartym – nauka w domu.

Analiza dalszych zróżnicowań nie jest w tym miejscu konieczna. Pragnę zwrócić uwagę na fakt, iż część wielkości zróżnicowań mogła wynikać również z faktu, że niektóre z pytań kwestionariusza były zbyt trudne dla dzieci klas III. W związku z tym w badaniach zasadniczych kwestionariusz ten stosowano dopiero od klas V.

Ciekawych danych dostarcza analiza charakterystycznego sposobu wykorzystania czasu w wolne soboty (Tab. 3). Uwzględniam (dla obu klas) pierwsze trzy i trzy ostatnie rangi:

Zajęcia najbardziej typowe dla dzieci z klas III:

- I – oglądanie telewizji,
- II – wspólne zajęcia i zabawa z kolegami,
- III – czytanie lektury szkolnej

Tabela 1. Czas poświęcony szkole i zajęciom szkolnym (pytanie nr 1 i 2)

Uczniowie klasy	Charakterystyka czasowa dnia tygodnia (w godz.)		Łącznie	Charakterystyka czasowa typowego tygodnia (w godz.)		Łącznie
	pobyt w szkole	odrabianie lekcji w domu		pobyt w szkole	odrabianie lekcji w domu	
III (n ₁ = 210)	5,3	1,2	6,5	23,5	8,1	31,6
VII (n ₂ = 210)	6,2	1,9	8,1	30,3	9,7	40,0

Tabela 2. Rodzaje aktywności własnej w tygodniu (pytanie nr 2 i 3)

Rodzaje aktywności	Średnia czasu w godzinach	
	kl. III (n ₁ = 210)	kl. VII (n ₂ = 210)
Nauka w szkole	23,5	30,3
Nauka w domu	8,1	9,7
Wspólne zajęcia z rodzicami	8,8	10,3
Zajęcia domowe zlecone przez rodziców	6,1	6,3
Zabawa i obcowanie z kolegami	10,3	8,9
Zajęcia organizowane poza lekcjami przez szkołę	1,8	3,1
Zajęcia organizowane przez instytucje polityczne, oświatowo-wychowawcze, kulturalne i religijne	3,1	2,3
Inne formy aktywności, w których uczeń uczestniczy z radością i zainteresowaniem	1,4	15,0
Razem	63,1	85,9

Zajęcia najmniej preferowane przez uczniów klasy III (rangi: X–XII):

X – udział w klubach zainteresowań i kołach,

XI – udział w zajęciach organizowanych przez organizacje i instytucje polityczne oraz oświatowo-wychowawcze,

XII – inne sposoby.

Zajęcia najbardziej typowe dla uczniów klas VII:

I - oglądanie telewizji,

II – zajęcia domowe zlecone przez rodziców,

III – wspólne zajęcia i prace wykonywane z rodzicami.

Zajęcia najmniej preferowane przez uczniów klas VII (rangi: X–XII):

X – udział w zajęciach organizowanych przez organizacje kulturalne i religijne,

XI – inne sposoby,

XII – udział w zajęciach organizowanych przez organizacje i instytucje polityczne i oświatowo-wychowawcze.

Dostrzegamy zatem dość znaczące różnice. Młodzież klas VII w wyraźny sposób włącza się w uczestnictwo związane z życiem rodzinnym. Obydwie badane grupy łączy natomiast zdecydowane preferowanie oglądania programów telewizyjnych. Ocena tego zjawiska wymaga przeprowadzenia dalszych i pogłębionych badań uwzględniających wychowawczą rolę telewizji. Zagadnieniem tym nie mogę się zajmować w ramach tego artykułu.

W kwestionariuszu duży akcent postawiono na problemie uczestnictwa w życiu rodzinnym. W Tab. 4 zawarto dane dotyczące typowego sposobu spożywania posiłków.

Tabela 3. Najbardziej charakterystyczny sposób wykorzystania czasu w wolne soboty (pytanie nr 4)

Sposoby wykorzystania czasu	Dominujące formy wykorzystania czasu			
	kl. III (n ₁ = 210)	%	Kl. VII (n ₂ =210)	%
Nauka związana z przygotowaniem się do lekcji	70	33,3	52	24,7
Czytanie lektury szkolnej	114	54,3	49	23,3
Czytanie lektury własnej	57	27,6	55	26,1
Wspólne zajęcia i prace wykonywane z rodzicami	102	48,6	91	43,3
Zajęcia domowe zlecone przez rodziców	107	51,0	102	48,6
Udział w zajęciach organizowanych przez szkołę	26	12,3	15	7,1
Udział w zajęciach organizowanych przez organizacje i instytucje polityczne i oświatowo-wychowawcze	5	2,4	4	1,9
Udział w zajęciach organizowanych przez organizacje kulturalne i religijne	19	9,0	12	5,7
Udział w klubach zainteresowań, kołach	12		26	12,4
Wspólne zajęcia i zabawa z kolegami	122	58,1	79	37,6
Oglądanie telewizji	148	70,5	133	63,3
Inne sposoby	2	0,9	10	4,7

Pytania dotyczyły wspólnego, sporadycznego lub indywidualnego spożywania śniadań, obiadów i kolacji. Dla zaakcentowania podstawowego trendu wyników uwzględniłam tylko kategorię odpowiedzi: „zawsze wspólnie”. Jeśli idzie o tydzień pracy (od poniedziałku do piątku), to w rodzinach dzieci klas III najczęściej wspólnie spożywa się kolacje. Taki sam obraz otrzymujemy w przypadku młodzieży klas VII. Na drugim miejscu znajdują się obiady, a na trzecim – śniadania.

Tab. 4 zawiera analogiczne dane dotyczące wolnych sobót i niedziel. W obu grupach kategorie zwane „zawsze wspólnie” zajmuje pierwszą lokatę w odniesieniu do obiadów. W rodzinach dzieci klas III kategoria ta znajduje się na 2-giej pozycji w odniesieniu do śniadań

i na trzeciej – w odniesieniu do kolacji. W grupie młodzieży klas VII na drugiej pozycji plasuje się wspólne spożywanie kolacji, a na trzeciej – śniadań.

Ostatnie zróżnicowanie wymaga dalszych interpretacji. Kwestionariusz nie zawierał jednak pytań, które umożliwiałyby głębsze wniknięcie w to zróżnicowanie. Zresztą ten fragment kwestionariusza wprowadzał jedynie uzupełniający blok pytań. Podsumowując można powiedzieć, że w tygodniu pracy tym, co łączy „przy stole” jest przede wszystkim kolacja, a w dni wolne – obiad. Wypowiedzi respondentów świadczą pozytywnie o sytuacji we współczesnych rodzinach, bowiem wspólne spożywanie posiłków jest ważnym wskaźnikiem rzeczywistej wspólnoty uczuć, myśli i czynów rodziny.

Nie dysponujemy danymi dotyczącymi zatrudnienia jednego lub obydwójga rodziców, żywienia rodzin w stołówkach itp. Dane tego typu są niezbędne do pogłębionej analizy tego problemu.

Tabela 4. Najbardziej charakterystyczny sposób spożywania w rodzinie posiłków (pytanie nr 5 i 6)

Sposoby spożywania posiłków	Odpowiedzi uczniów klas III ($n_1 = 210$)				Odpowiedzi uczniów klas VII ($n_2 = 210$)			
	od poniedziałku do piątku		wolne soboty i niedziele		od poniedziałku do piątku		wolne soboty i niedziele	
	Lod.	%	Lod.	%	Lod.	%	Lod.	%
A. Śniadania:								
– zawsze razem	61	30,0	166	79,0	64	30,5	166	79,0
– okazjonalnie wspólnie	80	38,0	37	17,6	65	31,0	28	13,4
– indywidualnie	69	32,0	7	3,4	81	38,5	16	7,6
Razem	210	100,0	210	100,0	210	100,0	210	100,0
B. obiady:								
– zawsze razem	94	44,7	175	83,3	120	37,0	197	93,8
– okazjonalnie wspólnie	84	40,0	21	10,0	47	22,0	6	2,8
– indywidualnie	32	15,3	14	6,7	43	21,0	7	3,4
Razem	210	100,0	210	100,0	210	100,0	210	100,0
C. Kolacje:								
– zawsze wspólnie	138	65,7	164	78,0	146	69,6	177	84,2
– okazjonalnie wspólnie	49	23,3	31	14,8	32	15,2	18	8,6
– indywidualnie	23	11,0	15	7,2	32	15,2	15	7,2
Razem	210	100,0	210	100,0	210	100,0	210	100,0

W Tab. 5 przedstawiono dane dotyczące uczestnictwa dzieci i młodzieży w różnych rodzajach prac i współżycia w rodzinie. Poniżej przedstawiam odpowiednie uszeregowania rangowe w odniesieniu do tych kategorii, które wskazują na motywację typu: „ja chcę” (podstawową).

Tabela 5. Udział w pracach na rzecz gospodarstwa domowego, prowadzenia kuchni, sprzątania i życia wewnątrzrodzinnego (p. 7)

Odpowiedzi na warianty pytania nr 7	Ogólna liczba odpowiedzi	
	kl. III (n ₁ = 210)	kl. VII (n ₂ = 210)
A. Dokonywanie codziennych zakupów:		
tak	42	32
częściowo tak	145	145
nie	23	33
r a z e m	210	210
Wykonanie tej pracy:		
z chęcią i radością	115	73
z obowiązku	72	105
z niechęcią	23	32
r a z e m	210	210
B. Przyrządzanie posiłków, pieczenie ciasta i inne prace domowe:		
tak	66	79
częściowo tak	134	108
nie	10	23
r a z e m	210	210
Wykonanie tej pracy:		
z chęcią i radością	130	120
z obowiązku	63	72
z niechęcią	17	28
r a z e m	210	210
C. Oczekiwanie rodziców odnośnie pracy dziecka na rzecz całej rodziny:		
tak	73	82
częściowo tak	114	108
nie	23	20
r a z e m	210	210
D. Rodzice uważają, że obowiązkiem dziecka jest tylko uczyć się, a prace na rzecz domu i rodziny wykonują sami:		
zgadzam się	43	15
częściowo zgadzam się	109	111
nie zgadzam się	58	84
r a z e m	210	210
E. Rodzina jest miejscem, w którym się mieszka, pracuje, robi zakupy, planuje wydatki, myśli o przyszłości, wspólnie rozwiązuje problemy i kłopoty, dużo rozmawia z wszystkimi o wszystkich. Czy zgadzam się, że tak jest w każdej rodzinie i pod wszystkimi względami.		
zgadzam się	120	65
częściowo zgadzam się	84	116
nie zgadzam się	6	29

Dzieci klas III:

- I – przyrządzanie posiłków,
- II – pogłębianie życia wewnątrzrodzinnego,
- III – dokonywanie zakupów,
- IV – oczekiwanie rodziców odnośnie prac na rzecz całej rodziny,
- V – uznanie przez rodziców poglądu, że dzieci winny wykonywać pracę na rzecz rodziny (Uwaga! Jest to pytanie 7–D i ze względu na jego specyfikę „nie zgadzam się” traktowano jako przejaw intencjonalności).

Młodzież klas VII:

- I – przyrządzanie posiłków,
- II – oczekiwania rodziców odnośnie prac na rzecz całej rodziny,
- III – uznawanie przez rodziców poglądu, że dzieci winny wykonywać prace na rzecz rodziny (pytanie 7–D; punktacja jak wyżej),
- IV – dokonywanie zakupów,
- V – pogłębione życie wewnątrzrodzinne.

Różnica między grupami dotyczy przede wszystkim pogłębionego życia wewnątrzrodzinnego (pytanie 7–E).

Być może mamy tu do czynienia, w związku z okresem dojrzewania, z jakąś próbą poszukiwania pozarodzinnego a jednocześnie autentycznego i wyzwającego spontaniczną aktywność środowiska. Hipotezę tę należy zweryfikować w dalszych badaniach.

W zakresie pytania 7–B winno się w przyszłości uwzględnić zmienną: „płeć”, która prawdopodobnie posiadać będzie moc różnicującą.

Wnioski

1. Badania miały charakter pilotażowy oraz eksploracyjny. W związku z tym należało zachować daleko idącą ostrożność przy interpretacji ich wyników.
2. Kwestionariusz opracowany przez R. Ossowskiego okazał się narzędziem, które umożliwia zdobycie szeregu informacji w zakresie aktywności własnej ucznia. Trzeba zauważyć, iż kwestionariusz ten jest zbyt trudny dla uczniów klas III.
3. Nauka w szkole i odrabianie lekcji dominują w zajęciach uczniów z obydwu badanych grup.
4. Pośród zajęć związanych z edukacją równoległą u uczniów klas III dominuje instytucja rówieśników a u uczniów klas VII – różne inne instytucje, których wybór zdaje się wskazywać na początki zindywidualizowania.
5. Oglądanie telewizji jest w obu grupach najbardziej preferowanym sposobem wykorzystania wolnego czasu. Zagadnieniu temu należy poświęcić odrębne studium.
6. U uczniów klas VII na drugim miejscu znajdują się zajęcia i prace wykonywane z rodzicami.
7. W odniesieniu do sposobu spożywania posiłków – jako czynnika integrującego rodzinę – otrzymano dane potwierdzające hipotezę, że w tygodniu pracy „posiłkiem integrującym” są kolacje, a dni wolne od pracy – obiady.
8. Przyrządzanie posiłków jest dla obu grup najczęstszym rodzajem uczestnictwa w pracach rodziny.
9. U młodzieży klas VII pogłębione życie wewnątrzrodzinne schodzi na plan dalszy w wymiarze intencjonalności, co jest być może, uwarunkowane specyfiką okresu dojrzewania.
10. Omówione w tym artykule rezultaty badań wymagają pogłębionej interpretacji. Będzie to rzeczą niemożliwą po uwzględnieniu większej populacji badanych.

11. Choć, co już podkreślano, badania miały charakter pilotażowy i eksploracyjny, to jednak upoważniają do wyprowadzenia pewnych wniosków pragmatycznych. W szczególności dotyczyć one będą wychowania w szkole.
12. Wydaje się, że wychowanie szkolne winno w sposób bardziej intensywny zająć się następującymi zadaniami:
 - uświadamianiem dzieciom i młodzieży konieczności współpracy między szkołą a rodziną,
 - aktywizowaniem rodziców na rzecz intensywnego uczestnictwa w realizacji celów wychowawczych szkoły,
 - przekonywaniem dzieci i młodzieży (jak również rodziców!), że telewizja może być jedynie pomocniczym środkiem wychowawczym, przy jednoczesnym ukazaniu negatywnych następstw przesadnej fascynacji telewizją,
 - bardziej aktywnym udziałem w optymalizowaniu działalności domów kultury,
 - podejmowaniem działań na rzecz integracji programów wychowawczych instytucji kościoła i rodziny.
13. Powyższe wnioski wymagają dalszego uściślenia. Będzie to możliwe po całościowym opracowaniu szerokiej problematyki badawczej, którą tylko fragmentarycznie przedstawił w niniejszym artykule.

BIBLIOGRAFIA

1. Gurycka A.: Struktura i dynamika procesu wychowawczego. Warszawa 1979
2. Gurycka A.: (red.). Stosowana psychologia wychowawcza. Warszawa 1980
3. Gurycka A.: Podmiotowość – postulat wychowania, W: Podmiotowość w wychowawczych doświadczeniach dzieci i młodzieży (red. A. Gurycka). Warszawa 1985
4. Obuchowski K.: Adaptacja twórcza. Warszawa 1985
5. Ossowski R.: Badania nad rozwojem gotowości do wywiązywania się z zadań w wypełnianiu ról społecznych, W: Problemy rozwoju psychicznego w warunkach edukacji równoległej (red. R. Ossowski i J. Trempała), Bydgoszcz 1987
6. Szewczuk W. (red.): Słownik psychologiczny. Warszawa 1985
7. Tomaszewski T.: Ślady i wzorce. Warszawa 1984
8. Trempała E.: Edukacja równoległa – poglądy i poszukiwania, W: E. Trempała (red.), Edukacja równoległa w polskim systemie oświatowym, T.I. Bydgoszcz 1985
9. Trempała J.: Koncepcja badań nad rozwojem poznawczym i moralnym w warunkach edukacji równoległej, W: Problemy rozwoju psychicznego w warunkach edukacji równoległej (red. R. Ossowski i J. Trempała). Bydgoszcz 1987
10. Wiese H., Joswig H.: Motywacja podstawowa w ujęciu ontogenetycznym; dyskusja problemu, W: Problemy rozwoju psychicznego w warunkach edukacji równoległej (red. R. Ossowski i J. Trempała). Bydgoszcz 1987

ANEKS

**Kwestionariusz: „Charakterystyka własnej aktywności w szkole i poza szkołą” (pytania 1–7),
opracowanie: R. Ossowski**

Instrukcja

Ankieta zawiera pytania oraz stwierdzenia charakteryzujące najważniejsze kierunki własnej aktywności życiowej w szkole i poza szkołą.

Proszę przeczytać ją uważnie, aby następnie udzielić odpowiedzi dające opis własnego życia i tego co określa jego ważne treści.

Staraj się pracować rzetelnie i możliwie szybko. Zapewniamy całkowitą dyskrecję wyników. Nie ma odpowiedzi dobrych i złych, lecz mogą być one szczere lub nieszczere. Liczymy oczywiście na Twoje szczere wypowiedzi.

Dziękujemy za udział w badaniu, a zwłaszcza za wypowiedzi szczere i zgodne z Twymi głębokimi przekonaniem.

1. Dokonaj krótkiej charakterystyki czasowej typowego dnia tygodnia:

- w szkole przebywam godzin,
- w domu odrabiam lekcje przez godzin,
- na zajęcia własne będące realizacją moich zainteresowań przeznaczam godzin,
- wspólna praca z rodzicami i rodzeństwem oraz praca na rzecz rodziny zajmują mi godzin,
- na sen przeznaczam godzin.

2. Dokonaj krótkiej charakterystyki czasowej głównych, ciekawych i ważnych form aktywności własnej w tygodniu (odpowiednie podkreśl) i wpisz ilość godzin jakie przeznaczasz w tygodniu:

- nauka w szkole godzin,
- nauka w domu godzin,
- wspólne zajęcia i prace wykonywane z rodzicami oraz rodzeństwem godzin,
- zajęcia domowe zlecone przez rodziców godzin,
- zabawa i inne formy spędzania czasu z kolegami godzin,
- zajęcia organizowane poza lekcjami przez szkołę godzin,
- zajęcia organizowane przez organizacje i instytucje polityczne, oświatowo–wychowawcze, kulturalne i religijne godzin.

3. Wymień Twoim zdaniem ważne formy aktywności, w których w ciągu tygodnia uczestniczysz z radością, chęcią i zainteresowaniem (wymień i podaj ilość godzin).

- a)
- b)
- c)

4. Opisz najbardziej charakterystyczny z własnej woli i chęci sposób spędzania czasu w wolne soboty (odpowiednie stwierdzenia podkreśl):

- nauka związana z przygotowaniem się do lekcji,
- czytanie lektury szkolnej,
- czytanie lektury będącej wyrazem osobistych zainteresowań,
- wspólne zajęcia i prace wykonywane z rodzicami,

- zajęcia domowe zlecone przez rodziców,
- udział w zajęciach organizowanych przez szkołę,
- udział w zajęciach organizowanych przez organizacje i instytucje polityczne i oświatowo-wychowawcze,
- udział w różnych formach działalności zaproponowanych przez instytucje religijne (Kościoł),
- udział w kołach zainteresowań, klubach, stowarzyszeniach kulturalnych,
- wspólne zajęcia i zabawa z kolegami,
- oglądanie telewizji,
- słuchanie radia,
- inne sposoby spędzania czasu wolnego w wolne soboty
-
-

5. Opisz najbardziej charakterystyczny sposób spożywania w Twojej rodzinie posiłków od poniedziałku do piątku (właściwe podkreśl):

- A. Śniadania: zawsze spożywamy wspólnie – niekiedy spożywamy wspólnie – spożywamy indywidualnie,
- B. Obiady: zawsze spożywamy wspólnie – niekiedy spożywamy wspólnie – spożywamy indywidualnie,
- C. Kolacje: zawsze spożywamy wspólnie – niekiedy spożywamy wspólnie – spożywamy indywidualnie.

6. Opisz najbardziej charakterystyczny sposób spożywania w Twojej rodzinie posiłków w wolne soboty i niedziele (właściwe podkreśl):

- A. Śniadania: zawsze spożywamy wspólnie – niekiedy spożywamy wspólnie – spożywamy indywidualnie,
- B. Obiady: zawsze spożywamy wspólnie – niekiedy spożywamy wspólnie – spożywamy indywidualnie,
- C. Kolacje: zawsze spożywamy wspólnie – niekiedy spożywamy wspólnie – spożywamy indywidualnie.

7. Opisz Twój udział w pracach na rzecz gospodarstwa domowego, prowadzenia kuchni, sprzątnięcia i życia wewnątrzrodzinnego (odpowiednie podkreśl):

A. Biorę czynny udział w dokonywaniu codziennych zakupów:

tak – częściowo tak – nie

Prace te wykonuję: z chęcią i radością – z obowiązku – z niechęcią

B. Biorę czynny udział w przyrządzaniu posiłków, sprzątnięciu mieszkania i innych pracach domowych

tak – częściowo tak – nie

Prace te wykonuję: z chęcią i radością – z obowiązku – z niechęcią

C. Moi rodzice oczekują ode mnie znacznego wysiłku w pracach na rzecz całej rodziny. Oczekiwania te spełniam: z chęcią i zadowoleniem – z obowiązku – z wybitnym niezadowolaniem

D. Moi rodzice uważają, że moim obowiązkiem jest tylko się uczyć, natomiast prace na rzecz domu i rodziny wykonują oni sami:

zgadzam się z nimi – częściowo się zgadzam – nie zgadzam się

E. Rodzina jest miejscem, w którym się mieszka, pracuje, robi zakupy, planuje wydatki, myśli o przyszłości, wspólnie rozwiązuje codzienne problemy i kłopoty, dużo się rozmawia z wszystkimi o wszystkim. Czy zgadzam się z tym, że tak powinno być w każdej rodzinie i pod wszystkimi wyżej wymienionymi względami?

zgadzam się – częściowo się zgadzam – nie zgadzam się